

minden egyes napján? (És nem is élek örökké.)
 Ezt senki nem akarhatja. Beszélhet
 akármit a sok álszent. Már látom, ahogy egymás
 torkának esnek majd, ha nem leszek köztük többé.
 Én csak igazságot akartam. Ha már az élet
 ilyen méltánytalan. Csak azt, amit más.

Orbán Ottó

FEKETE GALAMB

Az Egyesült Államokból megtért magyar, ha elég értelmes, egy idő után felhagy az amerikai útról szóló úti beszámolókkal. Addig semmi baj, amíg turistaélményeiről beszél; olyasmiről, hogy hogyan vezetett egy szétesni készülő, fenke-is-alig-volt, roncslepre való Volkswagent Seattle-ben, vagy hogy milyen dimbes-dombos San Francisco, vagy hogy miben különbözik Boston Chicagótól; lelkes közönség hallgatja, valaki mindig közbeszól: „Igen, velünk is az történt...” De tegyen csak egyetlen tétova kísérletet is arra, hogy valamiképp értelmezze az amerikai jelenséget, a jónak és a rossznak e sajátos, igazából semmihez sem hasonlítható elegyét, kökemény ellenállásba ütközik, s még jó, ha csak felületességgel és naivitással vádolják. Korunk emberének láthatóan szüksége van az Amerikai Mitoszra. A világ jobbat akaró értelmisége így vagy úgy, leplezve vagy nyíltan, de alapjában véve szilárdan meg van győződve arról, hogy az Egyesült Államok az az ország, ahol a Szabadság-szobor, fején cowboycalappal, egyik kezében hamburgerral, a másikban számítógéppel, lóháton üldözi a felhőkarcolókat. Hagyjuk a kényes témát, mondja a soros házigazda, beszéljünk másról, mondjuk New Yorkról. Ó, igen, hát New York az csodálatos!

Mi tagadás, csüggedten bámulunk magunk elé.

Gyakorlott közvegátültetők vagyunk, tudjuk, hogy bizonyos növényeket földlabda nélkül átültetni szinte teljes bizonyossággal reménytelen. Amerika a végletek kontinense, de akkora földlabda még ott sincs, melybe egy egész társadalom gyökérzete beleférne. E nélkül viszont hogy fogjuk föl, hogy miféle költőt készülünk itt bemutatni?

Egy még fiatalnak mondható, fekete bőrű amerikai nőt, aki ellenállt a talmi korszerűség behízsgáló modorának, és nem csapott föl mozgalmi költőnek; sem verseket hörgő nőstény párdrucnak, sem hideg tekintetű, feminista dalnoknak, hogy ez utóbbi minőségében metsző intellektusával akarja kiherélni a férfinemet. És aki még amerikainak sem úgy amerikai, ahogy azt egy valamirevaló, tengerentúli költőtől a művelt, európai közvélemény elvárja; ahelyett, hogy szakadt farmerben imbolyogna a helyi kábitószérárusoktól és a nemzetközi turistáktól nyüzsgő, amszterdami Leidse Plein macskakövein, germanisztikát, zenét és írói mesterséget tanul különféle egyetemeken, majd maga is különféle egyetemeken tanítja az utóbbit. Értjük már, tesz-

szuk föl a koronát félreértéseink sorára; elmúlt a hippik korszaka, itt van a jappiké, a fiatal, rámenős, jól fészült, gazdag középosztálybelieké.

Rita Dove 1952-ben, az Ohio állambeli Akronban született. Mint kiemelkedő képességű tanulót, már a középiskolában szárnyukra veszik különböző ösztöndíjak, és szinte röpitik fölfelé. Hajdani osztálytársai zoméból áruházi pénztáros vagy irodai titkárnő lesz, belőle író és egyetemi tanár, aki szorgosan gyűjti a mind rangosabb szakmai elismerést. Négy verseskötete közül a harmadik, az 1986-os THOMAS ÉS BEULAH, az amerikai néger rabszolgaságnak lírai versekbe foglalt, jobb meghatározás híján mondjuk, történelmi regénye, meghozza számára a Pulitzer-díjat is. A *New York Review of Books* kritikus a Yeats nevet említi vele kapcsolatban, más vélemény szerint Gwendolyn Brooks föltűnése óta nem jelentkezett ilyen tehetség az afroamerikai költészetben. És így tovább. Egy sikerpálya.

Csillogása könnyen elvakíthatja szemünket. Káprázó szemmel egy kulturált, finom, egyetemi költőt látunk, aki főleg az angliai angol költészet hagyományával nyíltan szembefordulva, a rilkei szabásminta szerint próbál dolgozni, és aki, minthogy izgatja az idő problémája, kedvvel vág verseiben egymás mellé, mintha filmet vágna, jelent és múltat. Akár azt is hihetjük, hogy a válságba került modern vers megint egyszer a regény felé próbál kitörni szorult helyzetéből; hogy itt csak erről van szó, műfaji gondokról. Ha látjuk, sem méltatjuk figyelemre a Németországból hazaérkező költőt, akit meleg otthoniassággal köszöntenek az anyja levelében el-elpottyantott, ismerős helyesírási hibák, ahogy e költőnek azt a ki tudja mennyire tudatos torevkését sem, hogy a modern német költészet ihletésével visszataláljon William Carlos Williams átszellemített leíró versének érzéki hiteléhez. A szülei világból kiszakadt gyerek, a hirtelen helyváltoztatás nyomán bekövetkező, társadalmi méretű szédülés, ismerős jelenség ez mifelénk; barátaink, közeli-távoli ismerőseink az elzüllők, a magukat pusztítókat vagy a tényleges öngyilkosokat között. Másfelől viszont William Carlos Williams nagy összegező versében, a PATERSON-ban ki az emberi szépség legfőbb megtestesítője? Az alagsori szobájában betegen fekvő néger öregasszony, lábán a gycrakkori korbácsütés nyomával, a rabszolgaság korának eleven emlékével. Williams fehér, és mint orvos bejáratos a jobb körökbe; hiteles tanú arra nézve, hogy ez az örület szövevény nem egyszerűen „négerkérdés”. Persze az is: „A THOMAS ÉS BEULAH-ban – mondja Rita Dove – a nagyszüleimet akartam megírni”, amit nem kell feltétlenül úgy értenünk, hogy a szerző nagyszülei maguk voltak rabszolgák, de úgy igen, hogy az ő életükben még, s így némiképp az unokájukéban is, a rabszolgaság egy darab testközeli családtörténet; eleven emlék, mint Williams öregasszonyának lábán a heg. Túlságosan is egy irányba mutat itt minden ahhoz, hogy ne fogjunk gyanút. Azt gyanítjuk, hogy Rita Dove-nak a *New York Review of Books* kritikus a által is dicsért drámai ereje és hűvösen ellenpontozó szövegszerkesztése ugyanabból a nagyon is költői természetű forrásból ered, a forró személyességgel átélt családtörténetből. Az időjáték sebeket takar, s a tárgyilagosság a társadalom sűrűjéből a légritka magasba röppent, értelmiségi világpolgár elemi önvédelme.

A fekete galambé. A költő családnevének szótári jelentése: galamb, s ezt nemcsak azért említjük föl, mert ARS POETICA című versének utolsó sorában ennek a szónak a kettős jelentésével játszik, hanem azért is, mert ez a szójáték végső soron a bennünk lakó titkos albérlőre utal; könnyen sebezhető, mégis halhatatlan szellem ez, s bár nincs egy neve, mert száz neve van csak, s mind pontatlan, mégis ő minden költészet jótálló keze.